

Socialdepartementet

Översyn av yrket personlig assistent – ett viktigt yrke som förtjänar bra villkor (SOU 2020:1)

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har granskat utredningens förslag med utgångspunkt i hur de bedöms påverka rättssäkerheten och effektiviteten inom socialförsäkringsområdet. ISF begränsar därför sina synpunkter till de förslag som kan få konsekvenser för socialförsäkringen.

8.2.2 Ställ krav på kollektivavtalsliknande villkor för att betala ut assistansersättningen

ISF tillstyrker förslaget. För att den praktiska tillämpningen av förslaget ska bli effektiv bedömer dock ISF att vissa förutsättningar behöver utredas närmare innan förslaget kan verkställas.

ISF bedömer att krav på kollektivavtalsliknande villkor skapar bättre konkurrensvillkor på assistansmarknaden och gör det svårare för oseriösa aktörer att ha som affärsidé att hålla nere löner och andra lönebikostnader för sina anställda. ISF har i en rapport, *Assistansmarknaden – lönsamhet och konkurrensförhållanden* (2017:16), belyst att konkurrensen kan snedvridas när anordnare inte ger assistenterna kollektivavtalsliknande villkor. ISF är därför positiv till förslag som gynnar en konkurrens på rättvisa villkor på assistansmarknaden.

För att kontrollen av arbetsgivare som inte tillämpar kollektivavtal ska bli effektiv bedömer dock ISF att fler förutsättningar behöver utredas vidare. Utredningen har till exempel inte redovisat hur löneutbetalningar, försäkringar och premier ska kontrolleras och vilken organisation som ska ha skyldighet att lämna sådana uppgifter. För att kontrollen ska bli verkkningsfull bedömer ISF att det inte räcker med att inhämta uppgifterna från arbetsgivaren och anser att de behöver inhämtas från en oberoende part. Därför behöver det klargöras vilka uppgifter från Skatteverket och försäkrings- och tjänstepensionsföretag som ska kunna inhämtas samt av vem och på vilket sätt. ISF anser att det är viktigt att kontrollen av de kollektivavtalsliknande villkoren görs vid beviljande av tillståndet, men också vid behov under hela perioden som anordnaren bedriver verksamheten.

Här kan det vara lämpligt att ta inspiration av hur utbetalningar samt uppföljning och kontroll går till inom det arbetsmarknadspolitiska området där liknande krav på arbetsgivare föreligger (se bl.a. prop. 2019/20:117, *Förutsättningar för etableringsjobb och vissa frågor om kontroll inom den arbetsmarknadspolitiska verksamheten*, s.42 - 51). För att underlätta kontrollen ytterligare och stävja oseriösa aktörer bör krav på elektroniska löneutbetalningar också övervägas. ISF har tidigare framfört liknande förslag, se exempelvis ISF:s remissvar angående betänkandet *Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra* (SOU 2017:37).

8.3.2 Ge privata arbetsgivarna ansvar för assistenters sjuklönekostnader

ISF tillstyrker förslaget.

ISF delar utredningens bedömning om vikten av att stärka incitamenten för arbetsgivarna att skapa en god arbetsmiljö för assistenterna så att sjukdom och arbetsskador kan minska. Genom den föreslagna förändringen ges arbetsgivare inom assistansbranschen samma ansvar för sin personal som inom övriga branscher.

8.4.1 Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram ett nationellt utbildnings- och kunskapsunderlag

ISF tillstyrker förslaget.

ISF noterar att det är något anmärkningsvärt att ett samlat nationellt utbildnings- och kunskapsunderlag inte tagits fram tidigare trots att det idag finns cirka 100 000 personliga assistenter i Sverige och att reformen infördes 1994.

ISF bedömer att dessa insatser kan ge assistenter en gemensam utbildningsplattform att stå på, oberoende av vilken arbetsgivare assistenten har. Det är dock oklart vilken effekt insatsen kan tänkas få för de assistenter som idag arbetar under bristfälliga arbetsförhållanden och som inte ges möjlighet till utbildning under arbetstid.

8.4.2 Kartlägg hur möjligheten att finansiera särskilda kompetensbehov används

ISF tillstyrker förslaget.

Utredningen har fått indikationer på att brukare och anordnare avstår från att ansöka om förhöjd ersättning trots att ett särskilt kompetensbehov föreligger. Enligt utredningen beror det på att ett förhöjt timbelopp skapar ett administrativt merarbete för anordnare och förhindrar möjligheten att bygga upp en pott för andra assistansomkostnader. Om så är fallet tycks systemet inte fungera enligt intentionerna och de politiska målen är

därmed inte fullt ut realiserade. En sådan kartläggning kan därför vara motiverad.

ISF noterar samtidigt att frågan om förutsättningar för särskilda kompetensbehov är tätt sammankopplad till yrket och det är oklart varför frågan inte undersökts närmare inom ramen för utredningens uppdrag.

8.4.3 Tillsyn och kunskapsstöd för att tydliggöra vad som gäller när assistenter utför egenvård och vård på delegation

ISF kan varken tillstyrka eller avstyrka förslaget.

ISF vill avvakta förslagen från den pågående statliga utredning som regeringen nyligen tillsatt, *Stärkt rätt till personlig assistans för stöd vid egenvård, vid tillsyn samt för barn* (Dir. 2020:3). Utredningen har bland annat i uppdrag att analysera gränsdragningen mellan egenvård och hälso- och sjukvård samt överväga om frågan ska regleras i författning på en högre nivå än myndighetsföreskrifter.

ISF har tidigare framfört behovet av att se över regelverket när det gäller hur egenvård och vård på delegation tillämpas. ISF har också föreslagit att regeringen bör förtydliga vilket ansvar olika huvudmän har för insatserna som personliga assistenter utför och vem som då ska ersätta insatsen. Se exempelvis ISF:s rapport *Sjukvårdande insatser och personlig assistans* (2016:16), ISF:s remissvar angående promemorian *Behov av hjälp med andning och sondmatning* (S2019/00767/FST) samt ISF:s remissvar angående promemorian *Personlig assistans för samtliga hjälpmoment som avser andning och måltider i form av sondmatning* (S2019/04168/FST).

Detta yttrande har beslutats av tf. generaldirektören Ola Leijon. Utredaren Bessam Saleh har varit föredragande. I beredningen har också utredaren Louise Malmgren deltagit. Vid den slutliga handläggningen har enhetscheferna Mats Granér och Pererik Bengtsson, administrativa chefen Annika Stegarp Perman, HR-ansvariga Caroline Carlsson samt chefsjuristen Anna Samuelsson deltagit.

Ola Leijon

Bessam Saleh
gm Anna Samuelsson